

NATIONALEKONOMISKA FÖRENINGENS

sammanträde den 8 november 1962

Ordförande: Professor *Erik Dahmén*

Synpunkter på en bolagsbeskattningsreform

Professor **Leif Mutén**:

Herr ordförande! Mina damer och herrar! Det ämne jag fått i uppgift att här tala om är tillräckligt stort för att utesluta alla anspråk på fullständighet. Det är också tillräckligt värderingsladdat för att jag skall kunna skylla på vetenskaplighetskravet, om någon efterlyser mera konkreta rekommendationer än dem jag är i stånd att här ge. Vad jag skall försöka komma med är en liten provkarta på de korsande hänsyn som möter lagstiftaren på det här området — en allmän översikt över några av bolagsbeskattningsmål och medel, som har en bedrövlig benägenhet att köra fast i målkonflikter.

Vad menar vi med bolagsskatt?

Det kan naturligtvis avfärdas som en terminologifråga, vad vi menar med bolagsskatt. Men som jag senare skall nämna, spelar det en betydande roll för vår syn på skattens plats i ett integrerat skattesystem, hur vi ser på dess ställning och funktion.

Vi kan med bolagsskatt inte beteckna varje skatt som betalas av bolag. I det avseendet tror jag det är väl befogat att vidmakthålla skiljelinjen mellan indirekta skatter, konstruerade så att de i princip skall kunna övervältras t. ex. på köparna av bolagens produkter, och direkta skatter, avsedda att reducera bolagens vinst. Men den skiljelinjen är inte odisputabel.

Tvärtom finns det många som menar, att det är realistiskt att räkna med att bolagsvinstskatten inte belastar aktieägarna utan övervältras, antingen på köparna av bolagens produkter eller på bolagens anställda eller på leverantörerna av råvaror och förnödenheter till bolagen. Konsekvenserna av detta betraktelsesätt för ett reformprogram blir naturligtvis väsentliga, eftersom de rättvise- och liberaliseringsnormer som i sammanhanget är naturliga att anlägga får helt olika innebörd i de olika fallen.

Det är en remarkabel brist i den finansvetenskapliga forskningen, att vi inte vet mer än vi gör på den här punkten. Den neoklassiska inci-

densteoriens resultat, bottnande i lättförstådda marginalprissättningsresonemang, har angripits från alla tänkbara utgångspunkter, dock utan att det avgörande ordet hittills sagts.*) Den attityd jag tror är bäst befogad är i detta sammanhang den för en jurist kanske naturliga konservatismens. I brist på bättre bevis om motsatsen än de vi har kan det vara förnuftigt att räkna med att det fortfarande är en principiell skillnad mellan skatter, som ingår i en marginalkostnadsberäkning, och sådana som inte gör det. När vi tänker oss en omläggning av skattetrycket, sådan att bolagsskatten ersättes med en ny typ av kostnadsskatt, tror jag det är mest realistiskt att utgå från att detta innebär en sådan förändring av övervältringsförhållandena, att samma skatt ytterst inte längre i samma mening drabbar samma grupp av individer.

Av det skälet tror jag det finns anledning att i den svenska debatten reservera termen bolagsskatt för den nettovinstskatt, som betalas av aktiebolagen som sådana. Det är också den jag närmast skall tala om i kväll.

Skattepolitikens mål

Den tid är förbi, då beskattningens mål allenast var en *rättvis fördelning* bland medborgarna av kostnaderna för de offentliga utgifterna. Visserligen är tanken på en rättvis beskattning fortfarande betydelsefull, inte minst för upprätthållandet av skattemoralen, men det är svårt att avgöra vad som är en rättvis fördelning. Detta kan bl. a. komma an på vilka utgifter det gäller att finansiera. Sammanblandningen av fördelningspolitiska utjämningskrav med krav på beskattning efter förmåga gör inte frågan enklare. Och dessutom finns det jämte rättvisekravet en rad andra krav, som vi också ställer på skattesystemet.

I alla läger accepteras användandet av beskattningen som *konjunkturinstrument*. Generellt sker detta genom den automatiska konjunkturvariabilitet, som särskilt framhålles som en dygd hos nettovinstbeskattningen och den progressiva inkomstbeskattningen över huvud. En konjunkturstege ring medför regelmässigt ett stegrat skatteuttag, en avmattning ett minskat uttag, och dessa konjunkturvariationer i skatteuttaget bör normalt vara häftigare än variationerna i t. ex. konsumtionen eller bruttonationalprodukten. Beskattning sinstrumentet kan an-

---

*) Det senaste inlägget av intresse, A. C. Harberger's artikel i *Journal of Political Economy* 1962 s. 215, ger stöd åt den traditionella teorien. Musgrave lär vara på god väg med en omfattande undersökning av frågan.

vändas för en mera medveten konjunkturpolitik. Konjunkturinvesteringssparfonderna är ett exempel, investeringsavgiften ett annat. Kring 1955 diskuterade man också, om man inte skulle göra vinstberäkningsreglerna konjunkturvariabla, men den tanken tycks ha uppgivits.

Ibland kan det bli frågan om en konflikt mellan de konjunkturpolitiska kraven och intresset av rättvisa i beskattningen. En illustration till detta är 1960 och 1961 års särskilda bestämmelser om avsättningar till investeringsfonder för konjunkturutjämning. De innebär väsentliga sparpremier till de bolag, som så hava kunde, helt i strid med den behandling av sparandet som eljest kännetecknar vår inkomstbeskattning.

Den samhällsekonomiska balansen kan som bekant i princip uppnås på flera sätt, innebärande olika *ekonomiskt tillväxttempo*. Liksom skatteinstrumentet kan användas för att hålla tillbaka eller stimulera efterfrågan på både konsumtions- och kapitalvarumarknaderna, är det tänkbart att söka åstadkomma en omdirigering mellan dessa marknader, inte bara i de fall där inflationstryckets olikartade fördelning gör en sådan omfördelning nödvändig för vidmakthållande av den samhällsekonomiska balans man anser önskvärd, utan också därför att man på längre sikt har sådana målsättningar i avseende på den ekonomiska tillväxten, att man exempelvis anser det önskvärt att i första hand rikta sysselsättningsstimulerande åtgärder mot kapitalvarusektorn och särskilt mot sådana investeringar som man i normal mening finner produktiva. Även i ett läge där samhällsekonomisk balans råder kan man finna tillväxttakten för låg och fördenskull önska stimulera investeringarna, samtidigt som man t. ex. med indirekta skatter håller tillbaka utnyttjandet av samhällsekonomiens resurser för konsumtion.

Den målkonflikt som här möter är inte bara problemet att förena tillväxtstimulerande åtgärder med kravet på vidmakthållande av den samhällsekonomiska balansen. Det problemet kan åtminstone i teorien lösas. Besvärligare är frågan hur man skall förena investeringsstimulerande åtgärder i ett samhälle byggt på enskild äganderätt med kravet på beskattning efter förmåga, inkomst- och förmögenhetsutjämning beskattning eller ens beskattning efter intresse, hur det senare kravet skall definieras. Det är inte säkert att alla är beredda att som rättvisa acceptera stimulerande åtgärder, vilka kan vara praktiska från tillväxtsynpunkt men ger berörda företag eller personer särskilda förmåner. Diskussionen kring finansieringen av "det tyska undret" kan illustrera problemet. Å andra sidan är det inte säkert att tillväxtstimulerande åtgärder enbart inom den offentliga sektorn eller riktade

mot fysiska personer alltid ger lika bra resultat som åtgärder, ägnade att påverka bolagens kapitalbildning och underlätta deras utbyggnad.

Slutligen möter vi i diskussioner om skattepolitiska mål också sådana, som låter sig förena under begreppet *strukturpolitik*. I vissa fall kan man sätta likhetstecken mellan strukturpolitik och tillväxtpolitik, t. ex. i de fall där man tror sig främja den ekonomiska tillväxten bäst genom att skattevägen speciellt främja de stora, underförstått framgångsrika, företagen i jämförelse med de små. Strukturpolitik i storföretagsfrämjande riktning kan kanske också försvaras med flickans ord i en "Ekonomen"-teckning i vintras: "Jag älskar stora, starka företag med höga löner".

Men strukturpolitik är, kanske särskilt i utlandet, väl så ofta inriktad på främjande av småföretagen. Vissa näringsgrenar, främst jordbruket, kan också vara omhuldade, liksom man i vidare mening här kan räkna in lokaliseringpolitiskt motiverat stöd åt företagen i vissa eftersatta landsändar eller på landsbygden till skillnad från städerna etc.

Bolagsbeskattningen som medel

Bolagsbeskattningen i den form vi nu har den är inte odisputabelt något adekvat medel att åstadkomma en rättvis fördelning av skattebördan. Vare sig vi utgår från principen om skatt efter intresse eller från skatteförmågeprincipen, ser fördelningen av bolagsskatten egenomlig ut. Den egentliga bolagsskatten drabbar i själva verket bara en minoritet av aktiebolagen — i flertalet fall av mindre, rörelsedrivande bolag torde den vinst, som måste redovisas efter vederbörliga bokslutsreservationer, kunna disponeras för lön till direktören-aktieägaren och därigenom undgå dubbelbeskattning. Det är i huvudsak bara de bolag, där företagsledning och ägande är skilda åt, som jämte förvaltningsbolagen är offer för en effektiv, löpande dubbelbeskattning av sin vinst, i den mån den utdelas.

Å andra sidan är bland de bolag, för vilka dubbelbeskattningen är effektiv, alla de största och ekonomiskt viktigaste. Den rationella anslutning till rättvise- och likformighetsprinciperna, som vi så gärna efterlyser, är inte så lätt att finna här. Vill vi se bolagsskatten som en särbelastning just av bolagsföretagande — och grunder härför har anförts, även om man inte kan finna dem så vägande att de motiverar en skatt av den höjd vi har i dag — kan man knappast anse fördelningen mellan bolagen av den bördan särskilt rationell.

Det må vara hänt att man lämnar vinstlösa bolag skattefria, medan

de vinstbringande får betala skatt. Enligt min uppfattning ger detta en automatisk konjunkturanpassning av skattebördan, som är av stort värde för näringslivets stabilitet. Frågåendet av detta system skulle betyda att man toge det väsentliga steget över till en kostnadsbeskattning från en vinstbeskattning, med vad detta innebär från övervärt-ringssynpunkt.

Men däremot kan fördelningen av bördan mellan effektivt dubbelbeskattade och i praktiken enkelbeskattade bolag te sig godtycklig och ge utrymme för erinringar, åtminstone så länge man utgår från förut-sättningen att bolagsskatten skall vara en skatt på aktiebolagen som sådana. Det är visserligen möjligt att göra en efterhandsrationalise-ring på så sätt att bolagsskatten anses vara en oktrojavgift för rätten att bedriva rörelse utan personligt ansvar, och att det personliga ansvaret i realiteten vidmakthålles för de familjebolags del, som typiskt sett undgår dubbelbeskattningen. Men särskilt konsekvent vidmakt-hålles inte en gränsdragning efter dessa linjer.

Inte heller är det rimligt att försöka sätta som norm för bolags-skatten att bolagen skall betala en viss andel av den totala inkomst-skatten — det skulle ju bli alldeles otänkbart i en tid av stigande löner och sjunkande vinstmarginaler.

Vill vi däremot betrakta bolagsskatten som en integrerande del av inkomstbeskattningen, vilken drabbar bolagen som ställföreträdare för de fysiska aktieägarna, blir angreppspunkten en annan. Vad som då måste kritiseras är naturligtvis i första hand dubbelbeskattningen av den utdelade vinsten, eftersom den i princip medför att aktieägarna blir tyngre beskattade för inkomsten av den verksamhet de bedriver i aktiebolagsform än de blir för inkomsten av sådan verksamhet, som de bedriver i form av enskild firma eller handelsbolag. Men å andra sidan kan för de högst beskattade aktieägarna bolagsbeskattningen trots dubbelbeskattningen av utdelad vinst innebära en förmån, näm-ligen i den mån den möjliggör ackumulation av ett sparande, som inom bolag blir lägre beskattat än det skulle blivit, om det drabbats av vederbörande aktieäga-res personliga marginalskatt.

På vilket sätt man skall mäta den extrabelastning av aktieägarna, som bolagsskatten i denna mening kan sägas innebära, är inte heller klart. Det kan sägas, att om man mäter i förhållande till hela den utdelade bolagsvinsten, merbelastningen är större ju lägre marginal-skatt aktieägarna har. En ungefär 50-procentig bolagsskatt reducerar ju i princip den utdelningsbara vinsten med 50 procent, och därigenom uppkommer en lika stor minskning av nettoinkomsten efter skatt för den eljest skattefrie aktieägaren, medan samma reduktion för en 80-

procentares del bara motsvarar 10 procent av hela den på hans aktieinnehav belöpande bolagsvinsten.

Men precis lika gärna — eller kanske hellre — skulle man kunna mäta merbelastningen i relation till nettot efter skatt. Gör man det, är merbelastningen genom dubbelbeskattningen av utdelad vinst lika stor för alla grupper, både de skattefria och de högt beskattade. Där emot är de senare relativt gynnsammare behandlade, såvitt angår beskattningen av icke utdelad vinst, medan de lägst beskattade aktieägarna får se den för deras räkning inom bolag sparade vinsten hårdare behandlad än den skulle blivit, om den direkt räknats som deras inkomst.*)

Några möjligheter att kompensera det sistnämnda förhållandet genom en gradering av skattebördan mellan olika bolag har man inte, i vart fall inte för de större, mer eller mindre anonymt ägda bolagens del. Det vore också ett farligt felslut att sätta likhetstecken mellan stora bolag och stora aktieägare. I själva verket är väl småspararskiktet bland aktieägarna i likhet med de skattefria fonderna och stiftelserna speciellt inriktade på börsnoterade aktier, medan ägarna av aktier i mindre bolag i relativt större utsträckning kan förmodas tillhöra de grupper, som speciellt har anledning att söka undgå den progressiva inkomstbeskattningen. Under inga förhållanden skulle alltså en progressiv beskattning av bolagen efter deras vinst eller efter deras storlek bidra till en mera följdriktig beskattning av deras aktieägare. Men inte heller kan man utan vidare stämpla kombinationen av bolagsskatt på utdelad och på sparad vinst som diskriminerande mot aktieägarna, utan att först ha undersökt i vilken omfattning dubbelbeskattningen kompenseras av en relativt sett mera förmånlig beskattning av den icke utdelade vinsten. Lika litet kan man naturligtvis förutsätta som rimligt, att en nedsättning av skatten på utdelad vinst skall köpas med en höjning av skatten på den outdelade — för breda aktieägarskikt framstår den senare skatten redan nu som opropor­tionerligt hög. Kanske ligger här den minst dåliga lösningen i en lätt­nad på aktieägarsidan.

Som instrument för *konjunkturpolitiken* har bolagsskatten beskyllts för en viss trögrörlighet. Visserligen kan man, som jag nämnde i in­ledningen, om också i mindre grad än för den progressiva beskatt­ningens del, tala om en automatisk konjunkturvariabilitet i bolagsbe­skattningen. Men utjämningsmöjligheterna mellan olika beskattnings-

*) Jfr motsvarande resonemang hos D. Holland, *Dividends under the Income Tax*, N.B.E.R., Princeton 1962, s. 142 ff.

år gör att det inte räcker att variera skattesatsen, om man vill nå några mera ambitiösa mål. Det kan nämligen lätt bli så, att en konjunkturmotiverad bolagsskattehöjning föranleder ökad reservbildning och därigenom får en försvagad likviditetseffekt och en icke önskvärd stimulerande effekt på investeringarna. En konjunkturmotiverad bolagsskattesänkning kan på motsvarande sätt föranleda de likvida och skattetänkande bolagen att göra sig av med sina latent skattekulder, så länge det är förhållandevis billigt att betala dem.

Därmed är naturligtvis inte sagt att man skulle behöva räkna med att den höjda bolagsskatten i slutet på 1950-talet skulle ha haft helt motsatt konjunkturreffekt mot den åsyftade. Så betydelsefulla är knappast möjligheterna till dold resultatutjämning, att hela den eftersträvalade likviditetseffekten uteblivit eller förbytt i sin motsats. Men som temporär åtgärd är en bolagsskattehöjning i princip mindre enhetlig till sin verkan än exempelvis en tidsbegränsad investeringsavgift.

Vill man göra variationer i bolagsskattesatsen till ett mera effektivt konjunkturvapen, kan detta knappast ske annat än till priset av en skatteomläggning, som omöjliggör förskjutning av vinst mellan olika beskattningsår, och som därigenom tvingar fram en vinstredovisning i full omfattning även under år med provisoriskt höjd skatt. Men frågan är, om man inte därmed kastar ut barnet med badvattnet. När skattelagarna givits en konsolideringsfrämjande gestaltning, har detta bl. a. skett med motivet att ge företagen en sådan stabilitet, som är betydelsefull för att kunna upprätthålla sysselsättningen i nedgångstider. Skulle man nu för att hindra vinstöverföring mellan olika beskattningsår ytterligare skärpa reglerna om avskrivningar, varulagervärdering etc., komme detta att innebära ett angrepp just på dessa konsolideringsmöjligheter.

Det är alltså för den kortsiktiga konjunkturpolitikens del tveksamt, om en rörlig bolagsskattesats är ett särskilt lyckat instrument. Däremot har investeringsavgifterna och särskilt investeringsfonderna givit tämligen goda erfarenheter. Fonderna skulle kanske kunna bli ännu bättre, om man fick något mindre eftersläpningar i samspelet mellan konjunkturprognosmakarna, arbetsmarknadsstyrelsen och företagen. Risken att investeringarna kommer igång för sent, och att de avslutas för sent, kan inte avvisas, även om det vill synas som om innevarande vinters investeringar är bättre anpassade till konjunkturförloppet än vad som var fallet senast arbetsmarknadsmyndigheterna gav tillstånd.

Jag skall här inte gå in på detaljerna i det reformförslag som just varit ute på remiss, även om där finnes en del att säga, framför allt om den teoretiskt mera än praktiskt värdefulla tanken att stimu-

lera lagerinvesteringarna med investeringsfondernas hjälp. Däremot kan det finnas skäl att understryka vad som framkommit särskilt från LO-håll, nämligen att det inte självklart är idealiskt att koppla samman rätten till snabb avskrivning och nya investeringar med förefintligheten av tidigare gjorda avsättningar. Det är ju egentligen bara den stimulerande delen av investeringsfondsbestämmelserna — alltså reglerna om deras användning, inte reglerna om avsättningen till dem — som konstruerats för att ha en konjunkturreffekt. De provisoriska, sparfrämjande reglerna från 1960 och 1961 var visserligen dämpande nog med sin särskilt det första året effektiva likviditetsupptorkning inte minst bland affärsbankernas checkräkningar. Men de permanenta reglerna saknar i detta hänseende värde. Kunde man fördenskill vara säker på att den finansieringsmöjlighet för nya investeringar som investeringsfonderna nu garanterar finns till hands även dem förutan, vore kanske bestämmelser liknande de danska om förtidsavskrivning, de just nu ytterligare liberaliserade engelska om investment allowances eller de motsvarande amerikanska bestämmelser som införts nu i höst, väl så nyttiga från konjunktursynpunkt och administrativt lättare att tillämpa. Kanske borde man undersöka den frågan. Samtidigt kunde man se efter om det vid bibehållande av ett fondsystem går att finna en från konjunktursynpunkt mera användbar behandlingsmetod för avsättningarna som ett alternativ till investeringsavgifter.

Det är klart att man, med hänsyn till att en skatt på bruttointäkterna eller på de kontanta utgifterna har ett mindre manipulerbart underlag än en nettovinstskatt, kan betrakta den som mera konjunkturflexibel än nettovinstskatten. Men som jag redan antytt i samband med skattens övervältring är det väsentligt att undersöka, om inte den omskiktning av skattebördan som en sådan reform skulle föra med sig, från accepterade fördelningssynpunkter ter sig orimligare än den skatt vi har.

Däremot är det naturligtvis klart, att en ökad övergång till indirekt beskattning i och för sig kan vara ett rimligt politiskt program. Men det får i så fall inte smugglas in under falsk ursprungsbeteckning som en omläggning av företagsbeskattningen. Sker så, kan det knappast undgås att den nya skattens konstruktion blir mindre rationell än vad den kunde bli, om man talade ur skägget beträffande dess verkliga karaktär av indirekt skatt.

Det är kanske framför allt inom USA och England, men också på åtskilliga andra håll på modet att anse *främjandet av ekonomisk tillväxt* vara ett väsentligt mål för beskattningen. Det behöver väl knap-

past sägas, att även en sådan politik har sina begränsningar. Tillväxt-takten måste dämpas med tiden, när samhällsekonomin börjat nå ett visst mättnadsstadium. Men det behöver inte överlämnas åt de ekonomiska krafternas fria spel, i vilken takt tillväxten skall ske. Inte heller är det så givet, att avhållsamhet från skattelagstiftarens sida, när det gäller tillväxtfrämjande åtgärder, är vad som bäst överensstämmer med ens traditionella krav på en neutral beskattning — det kan ju finnas tillväxthämmande element i det skattesystem vi har.

Återigen kommer vi här in på avskrivningsreglerna. Men frågan gäller nu, om den tillväxt vi kan tänkas befrämja genom att göra dessa regler liberala och därigenom underlätta självfinansiering och stimulera företagen att använda pengarna för investering i stället för utdelning, blir lika effektiv, mätt i nationalprodukttermer, som den skulle bli om samma resurser dirigerades på annat sätt.

I en rad länder där tillväxtsynpunkter snarare än konjunktursynpunkter dikterat avskrivningsreglernas utformning, har man accepterat den självfinansieringsgrad de medfört. I vårt land har man däremot gått en motsatt väg och steg för steg dämpat de permanenta reglernas incitament till investeringar i befintliga företag, utan att i nämnvärd grad lätta finansieringsbekymren för nystartade företag. Det kanske kunde vara på tiden att bestämma sig för hur man vill ha det. Vill man — bortsett från tillfälliga behov av konjunkturdämpande åtgärder — ha en hög investeringskvot i samhället, och anser man sig inte kunna tolerera att den åstadkommes genom en skonsam behandling av de företag vi har, måste helt andra och radikalare medel till än de temporära nyemissionslätnader vi fått — vilkas effekt åtminstone delvis torde ha kompenenserats av den kursdämpande effekt kedjebeskattningsreglerna samtidigt utövade. Och vill man åstadkomma en smidig fördelning av kapitalresurserna mellan olika bolag, kan det kanske visa sig vara en bättre politik att åter öppna de vattentäta skott mellan bolagen, som kedjebeskattningen delvis stängt, än att främja vinstutdelningar, som tullas av aktieägarnas marginalskatt och konsumtionsbenägenhet, innan det finns något sparat netto att investera. Förmånsbehandlingen av utdelad vinst hindrar f. ö. inte heller att företag med stora frigjorda likvida medel men kanske obetydliga redovisade vinster utan marknadsmässig räntabilitetsprövning investerar dem i de projekt, som styrelserna finner mest lockande. Den nya 25-procentklausulen för skattefria aktieutdelningar kan stimulera en fortskridande förtrustning i näringslivet.

Slutligen finns det anledning att något beröra möjligheterna att uppnå en rationaliseringsfrämjande verkan av att särskilt beskatta

vissa produktionsfaktorer. I den engelska diskussionen har det talats om en lönsammeskatt för att undvika att investeringarna ledes mot arbetskraftslukande projekt i stället för rationaliseringsinvesteringar. I det sammanhanget kan man fråga sig, om det på längre sikt är rationellt att som vi nu gör beskatta industriens kapitalvaror, bränsle och elektrisk energi. Om vi alls skall tolerera några avsteg från det kanske världsfrämmande och teoretiska kravet på skattens neutralitet, kan det vara skäl att uppmärksamt följa utvecklingen och se till att inte medvetna sådana avsteg, gjorda i en situation då de kanske behövs, bibehålls i ett läge, där de helst borde släppas. Är det t. ex. praktiskt att bibehålla energiskatten, samtidigt som man bromsar kraftverksutbyggnaden och söker efter avsättning — kanske till dumpingpriser — för den elektriska energi vi redan producerar? Och finns det verkligen motiv för att permanent vidmakthålla en allmän varuskatt konstruerad så, att användningen av kapitalvaror kan betraktas som diskriminerad gentemot utnyttjande av arbetskraft? Dessa skatter blir kanske till en del övervältrade, men såvitt angår exporterande och importkonkurrerande företag kan deras konstruktion få till följd att de i stor utsträckning belastar företagen. En så nyckfullt fördelad belastning kan emellertid inte gärna accepteras som företagsskatt betraktad. Från tillväxtskympunkt är den förkastlig.

Beträffande *strukturpolitiken* vill jag fatta mig kort. Det är säkerligen av godo, att vi inte hos oss har måst uppleva en på mer eller mindre grumliga ideologier grundad, medveten privilegiering av de små företagen på de storas bekostnad. Men det är väsentligt att inte heller driva den motsatta tanken till överdrift, så som skett i den osaliga bruttobeskattningsdiskussionen. Vill man belöna de stora företagen för att de är stora, de vinstgivande därför att de är framgångsrika, är det lätt att glömma bort att även de, som nu är stora och starka, har varit små en gång, och att rimliga tillväxtbetingelser för de företag som nu är obetydliga och står på svaga ben men har framtiden för sig, kan vara ett villkor för att vi skall få en väl fungerande produktionsapparat också i framtiden.

Ett särskilt ord bör i detta sammanhang sägas om de lokaliseringpolitiska sidorna av beskattningen. En effektivare kommunal skatteutjämning är här en väsentlig punkt på önskelistan. Det kan inte vara sunt att företagen genom höga kommunalskatter skrämmer bort från etablering i kommuner, där kommunalskatterna genom bristen på industrier och rikedomen på pensionärer drivs ännu mer i höjden.

Däremot tror jag att skattesubventioner till särskilda företag, företagstyper eller näringar är farliga. Här gäller inte bara att ett öppet

anslag är lättare att kontrollera än en subvention, dold i formen av en skatterabatt. Det är också farligt, om man medvetet sätter den allmänna rättsuppfattningen på spel, som i beskattningen ser en allmän, i möjligaste mån likformig och åtminstone efter generella regler fördelad börda på alla.

Reformmöjligheternas begränsningar

En utomordentligt viktig synpunkt, som måste vara med i allt skatte-reformarbete, är hänsynen till utlandet. Naturligtvis kan inte skatteinivån i Liechtenstein, Panama och Bahama-öarna tas som norm för vad alla vi andra kan lägga på. Men inom gruppen av ekonomiskt avancerade länder utan skatteoaskaraktär får vi nog se till att hålla takten någorlunda. Som lokaliseringsfaktor är beskattningen ingalunda utan betydelse. Med den grad av rörlighet på kapital- och arbetsmarknaden som vi, vare sig vi önskar det eller inte, här får acceptera som ett led i villkoren för en EEC-associering, blir det svårt att på längre sikt erbjuda bolagen väsentligt sämre arbetsvillkor här än de har på andra håll.

Nu kan man visserligen med goda skäl påpeka, att en skattetrycksjämförelse inte säger allt om företagsamhetens villkor — det är också en fråga om vad man får för skatterna i form av samhällelig standard. Amerikanska vittnesmål berättar att stater, som ensidigt konkurrerar med låga skatter har fått göra den erfarenheten, att företagen i alla fall vandrat över till stater, där standarden varit högre, även om den måste betalas med litet högre skatter.

Men just därför att det förhåller sig på det viset måste vi iakttä en viss försiktighet vid manövrerandet på det här området. Av den omständigheten att en del länder kan ha högre skatter än andra, utan att företagen vandrar därifrån i någon katastrofal utsträckning, får man nämligen inte dra den slutsatsen att det är likgiltigt vilket skattetryck man har.

Bland de utvecklingstendenser utrikes som det kan vara värt att hålla i sikte är den, som går ut på att liberalisera avskrivningarna. På den punkten har den svenska utvecklingen gått i motsatt riktning. Det kan tänkas, att vad som betyder mest vid en internationell jämförelse inte nödvändigtvis är det aktuella rättsläget — på den punkten är våra avskrivningsbestämmelser fortfarande förhållandevis liberala, om man undantar de snåla reglerna för byggnader — utan väl så mycket just utvecklingstendensen.

En annan företeelse som tilldrar sig intresse på den internationella fronten är den differentierade bolagsskatten. Om den skall vinna ter-

räng, kommer det att krävas en omarbetning av gällande dubbelbeskattningsavtals regler för beskattning av bolags utdelningar till mottagare i utlandet — en omarbetning som stöter på stora förhandlingssvårigheter i de fall, då ett land som differentierar skatten inte kan diktera villkoren.

Av principiellt störst betydelse är emellertid utan tvivel tendensen till harmonisering av skattereglerna, främst inom EEC, men av internationella konkurrensskäl sannolikt även utan tvingande avtal berörande länderna därutån. Gällande regler om behandling av indirekta skatter vid import och export tillåter exportrestitutioner respektive påläggande av kompenserande importavgifter, alltså tillämpning av principen om beskattning i destinationslandet, medan däremot ursprungslandsprincipen gäller beträffande de direkta skatterna, och dessa följaktligen varken kan lyftas av exportvarorna eller påläggas importvarorna, utan att det kommer i konflikt med internationell handelskutym, konfirmerad i EEC-avtalet, GATT-avtalet och i andra sammanhang. Det är alldeles klart att ett sådant system missgynnar företagen i de länder, där en proportionsvis större del av skattebördan får formen av direkt beskattning.

Utsikterna är emellertid mycket små att få bort skattegränserna och genomgående tillämpa ursprungslandsprincipen, så länge inte en mer eller mindre fullständig harmonisering av den indirekta beskattningen åstadkommit. Vi måste alltså finna oss i att så länge en harmonisering inte är genomförd, eller så länge vi själva inte är med i ett marknadssamarbete där ursprungslandsprincipen genomgående tillämpas, vår exportindustri liksom vår importkonkurrerande industri kommer i ett relativt sämre konkurrensläge än förhållandet skulle varit skatterna förutan, så länge andelen direkta skatter hos oss är större än den är i konkurrentländerna. Vi ligger vid en internationell jämförelse mycket högt upp på skalan bland sådana länder. Och upplösandet av skattegränserna kommer att ta mycket lång tid, det har EEC-kommissionen just i måndags klargjort.

Om vi skall kunna vara med på ett samarbete med innebörden att få bort skattegränserna, måste vi räkna med att vår indirekta beskattning måste gestaltas i konformitet med den skattetyper, enligt kommissionens förslag en förädlingsvärdeskatt, som blir genomförd inom EEC.

I varje fall måste vi göra oss allvarliga tankar om klokheden i en skattepolitik, som låter oss sitta med en kombination av dels en relativt hög andel direkt beskattning, dels också en indirekt beskattning gestaltad på sådant sätt att den belastar en icke oväsentlig del av indu-

striens kostnader, men konstruerad så att denna del av skatten varken avlyftes vid export eller i kompenserande syfte pålägges importvarorna. På den punkten måste en ändring ske, innan det blir för sent.

Ordföranden: Jag ber att på föreningens vägnar få framföra ett varmt tack till professor Mutén för denna mycket instruktiva och eleganta översikt över problematiken på ett område, vilket i sanning är svårt att överblicka och få en klar bild av.

Så skall vi övergå till litet meningsutbyten. Jag ber att först få lämna ordet till advokat Sandels.

Advokat Claes Sandels: Herr ordförande! Mina damer och herrar! Jag konstaterar till att börja med att en av de största bristerna i diskussionerna om bolagsbeskattningen har varit, att det i sammanhanget alltid har presenterats program men inte någon penetrering av frågeställningarna. I professor Muténs föredrag här har vi fått en penetrering men inget program. Det var en mycket angenäm överraskning.

Sedan går jag direkt in på ett par punkter, som jag tycker är av alldeles speciellt intresse. Jag tar då frågan om investeringsfonderna först. Där vill jag klart deklarerat, att jag på alla punkter delar professor Muténs synpunkter. Jag vill bara här understryka det sagda med några ord.

Systemet med investeringsfonder bygger på en bindning mellan bokföringen och beskattningen. En sådan bindning är mycket vanlig i svensk beskattningsrätt. Men inte desto mindre är den helt malplacerad i detta sammanhang. Ty företagets likviditet påverkas inte åt någotdera hållet av bokföringstransaktionerna.

Från början var det rentav så, att företagen vid avsättningar till investeringsfond inte samtidigt måste göra en insättning på riksbankskontot. En fondavsättning medförde därför en likviditetsförbättring. Följden blev, att investeringsfondsystemet verkade som nytt bränsle på högkonjunkturen. Därför infördes småningom skyldigheten att i riksbanken deponera ett belopp, motsvarande ungefärligen besparingen i skatt på grund av avsättningen. Det tog för övrigt 14 år, innan man kom underfund med att på den punkten en rättelse var av nöden. Men kvar står som en relik från det förflutna bokföringsexercisen. Och den medför — som professor Mutén antydde — en begränsning av arbetsmarknadsstyrelsens möjligheter att påverka investeringsvolymen. Exempelvis: om ett företag vill investera under ett år med brist på arbetstillfällen men detta företag saknar investeringsfond, så finns det med gällande lagstiftning över huvud taget ingen möjlighet att göra det via investeringsfond. Ett företag med lämpliga investeringsprojekt saknar kanske investeringsfond, och ett företag med fond saknar kanske projekten.

Detta är en svår brist i hela systemet, och den beror på denna bundenhet vid räkenskaperna. Det är mycket enklare att göra som i vissa andra länder. Där föreskriver man en långtgående skatteteknisk avskrivningsrätt för investeringar under lågkonjunkturer. Helst bör denna avskrivningsrätt vara kombinerad med en rätt att avräkna förluster under investeringsåret mot tidigare vinster. Så bör nämligen systemet se ut, om det skall bli samma totalresultat som vid nu rådande lagstiftning uppnås genom fondavsättning och fondan-

vändning. Ur rent tekniska synpunkter är sålunda lagstiftningen om investeringsfond inte lyckad. Det tror jag de flesta är ense med mig om.

Sedan vill jag också ta upp en annan aktuell men mera kontroversiell fråga, nämligen förklaringen till det faktum att bolagsskattens andel av de totala skatteintäkterna har visat tendens att krympa. Detta förhållande kan tolkas på olika sätt. Från officiellt håll har lanserats den tolkningen, att bolagen har så stora möjligheter att reservera medel skattefritt, att de genom att utnyttja dem förmått reducera sin andel av skatten. Men man kan tänka sig en helt annan förklaring. Bolagsskatten var till nyligen 60 procent. Det är ju en stor andel av inkomsterna. Inför det skattetrycket minskade väl inte bolagskapitalet, men dess tillväxt blev långsammare än tidigare. Och därmed är vi inne på den mycket diskuterade incidensfrågan.

Man kan som bekant använda kapital på annat sätt än till investeringar i dubbelbeskattade aktiebolag. Som professor Mutén nämnde, finns det småföretag i aktiebolagsform, där vinsten tas ut som lön. Inom vissa näringsgrenar, t. ex. jordbruket, används aktiebolagsformen i mycket ringa omfattning. Vidare kan man investera utomlands o. s. v. Det finns alltså flera olika sätt att använda kapitalet på. Endast i vissa fall belastas avkastningen av bolagsskatt. Då är det ju högst sannolikt, att man gör jämförelser mellan den räntabilitet man får efter erlagd bolagsskatt vid investeringar inom bolag, och den räntabilitet man erhåller vid investering i ett företag utanför den svenska bolagssektorn. (Jag räknar här hela tiden med dubbelbeskattade bolag.)

Om kapitalmarknaden fungerar så, att en minskad räntabilitet i någon sektor leder till en åtstrypning av kapitaltillförseln till samma sektor, så kommer bolagsskatten att minska tillförseln till bolagssektorn. Kapitalet går i stället åt andra håll. Om detta är riktigt, kan bolagens sjunkande andel av den totala skatteintäkten förklaras som en konsekvens av den tidigare höga bolagsskatten. Man kan då tänka sig, att den nyligen genomförda sänkningen av skattesatsen kan i viss mån återställa den rubbade balansen.

Denna incidensfråga är den centrala i hela problematiken. Är incidensförhållandena de här skisserade, kan man kalla nettovinstskatten för en kostnads-skatt. Kostnaderna för eget kapital i bolaget blir då i princip helt jämställda med kostnaderna för t. ex. arbetskraft och annat, som behövs i produktionen.

Praktiskt verksamma skattejurister bibringas erfarenhetsmässigt den uppfattning av incidensförhållandena, som jag här har försökt skissera. Jag nämner det bara i förbigående och inte som argument för uppfattningens riktighet.

Det har gjorts åtskilliga utredningar om dessa ting utomlands. Även OECD har låtit göra en utredning, som visserligen inte är särskilt omfattande, men som kom till den uppfattningen, att frågan om bolagsskattens incidens ligger till på det sätt här skisserats. Men jag medger, att detta är en kontroversiell fråga.

Vidare konstaterar jag med tillfredsställelse, att professor Mutén intog en skeptisk hållning till 1960 års bolagsskattelagstiftning. För egen del anser jag det vara alldeles klart, att 1960 års skattelagstiftning inte stimulerar utan tvärtom direkt försvårar nyemissionsverksamheten. Låt oss anta att vi här i Nationalekonomiska Föreningen tycker att vi har för få medlemmar. Vi vill ha flera. Därför försöker vi stimulera anslutningen av nya medlemmar och stadgar, att varje ny medlem skall få en premie av fem kronor. Men den slanten får inte belasta andra än föreningens medlemmar, alltså inte utomstående. På något

sätt måste då kostnaderna slås ut på medlemmarna. Antag, exempelvis, att var och en som går ut ur föreningen åläggs att betala en bötesfemna. Den som överväger att gå in som medlem i föreningen måste emellertid då räkna också med bötesfemman. Detta är just kvintessensen i lagstiftningen på detta område. Tankegången är att premiera nyemissionsverksamheten. Men kostnaderna för premierna slås ut inom de premierades eget kollektiv.

En lag, som utformas på det sättet, är knappast något annat än ett försök att lyfta sig själv i håret.

Slutligen tog professor Mutén också upp en annan fråga, som i dagens läge framstår som väsentlig. Om man har konkurrenter att slåss med, är man inte suverän i sin prispolitik. Nu sitter vi längst ute på "Europas tumnagel". Vi är en mycket liten del av en stor gemenskap, och vi är tvingade att konkurrera med andra länder. Då förefaller det vara svårt att i längden driva någon sorts skattepolitisk "lekstuga" här i landet, att liksom inte låtsas om utvecklingen av bolagsskattelagstiftningen utomlands.

Sedan vill jag också tillägga — även om det går utanför kvällens diskussionsämne — att vi inte skall glömma bort beskattningen av fysiska personer. I ett utländskt företag, som överväger att öppna verksamhet här i landet, måste regelmässigt finnas en viss personal från moderlandet. En läsning av Skattebetalarnas Förenings utomordentliga skattetabeller är emellertid ägnad att ge dem något av en chock. Som utländska medborgare och temporära gäster i Sverige har de heller inte stor glädje av våra sociala förmåner. De är här i landet så att säga under sin krafts dagar. Ofta går deras barn i hemlandets skolor. Följaktligen sitter de där med skyldigheten att betala skatt för förmåner, som de i praktiken inte har alls samma åtnad av som svenskarna.

Fråga är därför, om vi i samband med konkurrensfrågorna inte också bör skänka de fysiska personernas beskattning en och annan tanke.

Tekn. dr Ragnar Liljeblad: Herr ordförande! Mina damer och herrar! Jag ber om ursäkt för att jag tar till orda i detta ämne, som jag deltagit i diskussioner om alltsedan början av 1920-talet och som det därför är mycket svårt att säga något om utan att jag upprepar mig själv.

Professor Mutén avstod mer eller mindre avsiktligt från att i sin framställning säga något om program för en bolagsskattereform, och därför ber jag att här få breda ut mig litet om den saken. Jag tycker det är synnerligen beklagligt ur såväl de anställdas som aktieägarnas och samhällets synpunkt att man på 1950-talet gick ifrån de värderingsregler som gällt sedan reformen 1938. Och när det skedde, kom man dessutom med så grovt felaktiga argument att man tycker det borde vara omöjligt att resonera så befängt. Det var inte bara politikerna som gjorde det utan också deras sakkunniga rådgivare.

Jag vill här bara peka på en sådan sak som frågan om avskrivning på maskiner och inventarier. Den fria avskrivningsrätt vi tidigare hade var mycket värdefull, bl. a. därför att vi då kunde skriva av på dagsvärdet, inte på anskaffningsvärdet. Det var en princip, som alla erkänner vara riktig. Visserligen har jag också sett påståenden i annan riktning, där man föreslagit rätt att skriva av 120 procent, men där föreligger ett tankefel. Har jag fri avskrivning, så är saken klar. Undantag härifrån är blott rederier med endast ett fartyg och liknande, där avskrivningsfrågan över huvud är hopplös.

När reglerna ändrades på 1950-talet, anförde de sakkunniga och politikerna

bl. a. två argument. Det första var att den fria avskrivningsrätten missbrukades och att det hade avskrivits för mycket.

Låt oss som exempel ta ett sådant företag som ASEA. Jag gjorde en gång i tiden en utredning där om dessa ting, så exemplet är inte bara teoretiskt. Om produktionen vid det företaget under ett år går ned med 20 procent, alltså till 80 procent, så gäller — även under den osannolika förutsättningen att priserna förblir oförändrade och förutom att vinsten givetvis försvinner på den femtedel av produktionen som fallit bort — att vinsten ytterligare sjunker med ett belopp som svarar mot hela det rationella, verkliga värdet på maskiner och inventarier. Men längre ned än till noll har ju ingen begärt att få skriva ned. Kan man då kalla det för ett missbruk av avskrivningsreglerna att skriva av hela maskinbeståndet, när reserven i varje fall inte blir större än att den försvinner under ett år, om produktionen sjunker med 20 procent?

Om någon vill ha konkreta siffror som bestyrker detta exempel, så skall jag gärna lämna dem.

En annan felaktig uppgift av samma sakkunniga är, att staten genom att ge rätt till större avskrivningar än de rationellt motiverade skulle ge räntefria krediter. De är inte alls räntefria, sedda ur statens-kreditgivarens synpunkt. Och om bolaget kan tjäna på saken hör ju inte hit. Ett lån är ju ingalunda räntefritt, bara därför att låntagaren kan placera pengarna så att han tjänar på det. När staten ger en sådan kredit, får samhället under alla förhållanden ränta på pengarna, en ränta som under rimliga förutsättningar motsvarar vanlig bruttointernränta, låt oss säga 12 procent eller där omkring. Men ändå sade de sakkunniga att krediterna var räntefria!

Om möjligt ännu mera felaktiga är de argument som framförts mot en varulagervärdering enligt principen om lagrens bottenvärde.

Härmed sammanhänger hur man skall definiera vinsten. En vanlig människa med sunt förnuft tycker givetvis, att om ett företag som inte utvidgat tvingas deklarerar vinst — men om delägarna måste skjuta till de nya medel, som går åt till utdelning och skatt — så är det ingen vinst. Men motiveringen för att gå ifrån de gamla normerna var bl. a. följande — jag har läst upp dem tidigare i andra sammanhang; det är ett uttalande av statsrådet Sköld, understött av de sakkunniga, i Kungl. Maj:t proposition nr 100/1955 om ny företagsbeskattning:

”Min avsikt är inte att här uppta något resonemang på den teoretiska företagsekonomins område. Jag avser fastmer att begränsa mig till några synpunkter på vad jag för egen del anser vara i förevarande sammanhang skattemässigt riktigt eller godtagbart. Jag vill därvid till en början understryka, att varje vid något tillfälle gjord uppskrivning av lagret med därav föranledd högre beskattningsbar vinst medför en motsvarande mindre vinst att beskatta vid det framtida tillfälle då detta lager utförsäljes. Allt under förutsättning att en lageruppskrivning ett år inte medför högre bokfört värde än som svarar mot det belopp, vartill samma lager kommande år kan avyttras, medför alltså inte uppskrivningen att det allmänna på längre sikt uttager större skatt av företaget än som vid fri lagervärdering ifrågakommer. Ytterst kan alltså sägas, att fråga här allenast är om beskattningsår.”

Med den motiveringen ansåg sålunda herr Sköld att man inte behövde eller borde göra något bottenvärdemedgivande.

Under de två decennier som föregick 1955 hade varupriserna tredubblats.

Vi tänker oss då att ett företag år 1935 hade ett varulager på 100 miljoner kronor. Tjugo år senare skulle det deklarerade värdet av det lagret alltså vara 300 miljoner. Företaget skulle med andra ord deklarerera en vinst på 200 miljoner, vilket betyder en skatt på 100 miljoner kronor. Varken herr Sköld eller någon annan har väl drömt om att priserna plötsligt skulle börja falla så att denna skatt skulle komma att återgå. Samma resonemang gäller uppenbarligen även om 100 miljoner kronor respektive 300 miljoner kronor ej utgör de verkliga anskaffningsprisen utan de med exempelvis 50 procent nedskrivna anskaffningsprisen.

Jag frågade en gång en av de ansvariga och sakkunniga hur det varit möjligt att göra en sådan tankelapsus. Till en början var han helt svarslös, men slutligen sade han: "Ja, men om bolaget likviderar, så håller ju argumenten."

Jag vet inte om det svaret var bättre än inget svar alls. Och jag frågar än en gång: Hur kan sådant över huvud taget förekomma? Vi har väl ändå rätt att fordra, att det skall vara vettig logik i de argument som anförs för den ståndpunkt man intar i för oss alla så fundamentalt viktiga frågor.

Som konsekvens därav anser jag det första man bör fordra av en bolags-skattereform vara: att återinföra den fria avskrivningsrätten och åter godtaga bottenvärdeprincipen för varulager.

Generaldirektör **Bertil Olsson**: Ärade åhörare! Både professor Mutén och advokat Sandels har varit inne på frågan om investeringsfonderna. Om också jag nu går in på det problemet, så blir det kanske litet för mycket investeringsfondprat. Men jag dristar mig ändå att säga något i den frågan, eftersom den ligger mig så varmt om hjärtat.

Föredragshållaren hävdade att fondmedlen kunde användas bättre. Framför allt skulle vi se till att eftersläpningen blev mindre. Jag delar helt denna uppfattning. I varje fall kan användningen bli bättre än vad fallet blev första gången vi använde fondmedlen, nämligen vid konjunkturnedgången 1958—1959. Då släppte vi dem i maj 1958. Men det visade sig då att vi hade över-skattat företagarnas lust att genast använda sig av medlen. Det dröjde minst ett halvt år, innan företagarna begrep vilka möjligheter de vidtagna åtgärderna gav.

I november 1958 hade man i byggen, igångsatta med investeringsfunds-medel, 1 400 man sysselsatta. Vi hade kanske räknat med c:a 3 000 à 4 000. I februari 1959 var siffran uppe i c:a 3 000 sysselsatta. Vi hade räknat med att den då skulle vara c:a 6 000. Toppen nåddes i augusti 1959, då man hade c:a 5 000 man sysselsatta. Sedan gick kurvan ned. Ännu på våren 1960, då konjunkturuppgången var tydlig, var något tusental man i gång vid sådana byggen. Efteråt kunde man konstatera, att det skulle vi haft ett halvår tidigare; d. v. s. fonderna skulle ha släppts redan på hösten 1957.

Visa av erfarenheterna har vi denna gång handlat litet snabbare — tror vi åtminstone. Man kan inte konstatera det med säkerhet förrän i efterhand. Även denna gång släppte vi fonderna i maj månad. Några månader gick bort för en diskussion, i vilken arbetsmarknadsstyrelsen till en början var ensam om att argumentera för en frisläppning av fonderna mot både regeringens, LO:s och arbetsgivarnas ekonomer. Dessa var lite försiktigare än arbetsmarknadsstyrelsen och ville vänta och se några veckor.

Nå, systemet utformades då så, att medel ur fonderna skulle användas för byggen som sattes igång under en viss period; man valde tiden juli—novem-

ber. Då var god sysselsättning garanterad under vintermånaderna. Så skedde också, och nu kan vi börja strypa åt fonderna igen i början av den annars vanliga säsongnedgången. Fonderna har då fyllt sin uppgift.

Det där tror jag är ett ganska smidigt system. Och nu får vi se hurudan utvecklingen blir. Om konjunkturen går ned ytterligare, kan man ta till fondmedlen igen nästa år. Det är dock för tidigt att nu avgöra detta. Vi får se tiden an.

Jag tror att vi har varit ute i god tid den här gången. Men det går nog inte att helt komma ifrån felbedömningar. Om man sätter igång stora byggen, som det kanske tar flera år att färdigställa, så får man givetvis se till att de blir avslutade — och då kan vi inte helt plötsligt avbryta verksamheten. Där får vi alltså ta vissa risker att fondmedel kommer att användas även under en uppgångsperiod — såvida man inte bara väljer ut vissa bestämda projekt, som beräknas ta en fix tid i anspråk att färdigställa, en tid som passar in i konjunkturedgången. Men då är vi genast inne på den mycket intressanta frågan — som professor Mutén ju också berörde — om investeringsfonderna skall användas generellt eller bara för vissa ändamål. Investeringsfonderna är ju så konstruerade att medlen där kan användas generellt som ett konjunkturpolitiskt reglerande instrument, men de kan också användas t. ex. enbart i lokaliseringssyfte; man kan utvälja bara större eller bara mindre företag allt efter behag, eller man kan välja bara speciella branscher eller bara exportindustrien o. s. v. Systemet är alltså mycket smidigt och flexibelt.

Vi har haft flera diskussioner om huruvida vi skall använda fondmedlen på ett visst bestämt sätt eller inte, och i den diskussionen kan många goda argument för olika alternativ redovisas — kanske inte minst lokaliseringpolitiska. Men i arbetsmarknadsstyrelsen har vi både förra gången och nu utgått ifrån att investeringsfondsmedlen skall kunna användas av alla företag som har fonder och vill investera. Skälen härför har huvudsakligen varit två. Det första är, att man i företagsvärlden principiellt är emot en diskriminerande användning av fondmedlen, d. v. s. tillämpning av en metod som ger det ena företaget men inte det andra rätt och möjlighet att investera. Vi har varit lyhörda för det i arbetsmarknadsstyrelsen. Därför har vi velat att fondmedlen skall vara tillgängliga generellt och för alla företag. Om vi i stället hade ställt pengarna till förfogande ”punktvis”, så hade detta säkerligen mötts av misstro inom företagsvärlden.

Det andra skälet har varit, att den där punktvisa användningen av fondmedlen inte skulle haft lika stor effekt. Vi har klara bevis för den saken. Förra vintern var sålunda konjunkturerna för skogsindustrien på nedåtgående, och därför släpptes fonderna för skogsindustrien i december i fjol, när det gällde mindre projekt. Men det gav praktiskt taget inget resultat alls. Företagen inom den industrien var inte intresserade av att i det läget göra några investeringar. Om vi vid fondsläppet i maj i år undantagit södra Sverige, som det fanns vissa skäl för och bara gjort fondmedlen tillgängliga för företag i Norrland och vissa delar av Mellansverige, där man hade varslat för arbetslöshet, så hade effekten blivit mycket mindre. Det är nämligen bara en liten del av fondmedlen som nu investeras i Norrland. En dylik åtgärd hade alltså inte haft önskad effekt på byggnadsverksamheten.

Därför har vi gått på den generella linjen, och jag vill här dra en lans för en sådan användning av fondmedlen. Då får vi utan tvekan den starkaste

effekten i konjunkturpolitiskt avseende. Men jag håller som sagt med om att fondmedlen skulle kunna användas ännu bättre. Det ligger också inom möjligheternas gräns att göra detta.

Sedan förfäktade advokat Sandels att vissa tekniska detaljer i investeringsfondernas användning inte är särskilt lyckade. Ja, jag kan hålla med honom där. Advokat Sandels har varit inne på den frågan vid tidigare tillfällen och då pläderat för ett betydligt enklare system, nämligen att investera under nedgångsperioder och göra avdrag för det. Jag är mycket lyhörd för den tanken, som advokat Sandels framförde i en tidningsartikel redan för tre—fyra år sedan. Men även om en del förbättringar där kan göras vill jag understryka tidsmomentets stora betydelse vid fondernas användning om man vill bedriva konjunkturpolitik. Och tidsmomentet är här inte månader eller halvår, det vill jag starkt betona. Det är mycket kortare, det är fråga om veckor. Det är den snabba handläggningen och de snabba besluten som har betydelse i de snabbt skiftande konjunkturerna. Men det förutsätter att planeringen av arbetena ses som en långsiktshistoria och att man ständigt har till hands en rullande långtidsplanering.

Vad slutligen angår den påtalade bindningen vid bokföringen, så vill jag påminna om att vi 1959 fick en lagändring som medgav att investera fastän det inte finns någonting i investeringsfonderna. Avsättningar fick ske i efterhand. Jag brukar kalla den "lex Gabrielsson" eftersom det var direktör Gabrielsson i Volvo som var "upphovsman" till den. Lagen finns väl kvar, men har icke använts denna gång. Om jag ej minns fel har den nya utredningen ansett denna form ganska vidrig, och därför föreslagit att den helt och hållet skall utgå.

Professor Leif Mutén: Herr ordförande! Det är väl inte så mycket att tillägga för mig i dessa frågor och inte heller lätt att komma med någon klyftig slutreplik.

Jag är emellertid helt övertygad om att det som advokat Sandels sade om incidensfrågan, och det man kommit fram till i den inom OECD gjorda utredningen, inte är "sanningen, hela sanningen och ingenting annat än sanningen". Därvid tänker jag inte minst på frågan hur stor differensen är i skattebördan mellan en tänkt investering i ett svenskt aktiebolag och en placering utanför den svenska bolagssektorn. Divergenserna i detta avseende är nämligen så varierande mellan olika placeringar, att det är mycket tveksamt huruvida marknad och priser kan komma att anpassa sig efter dem på det sätt advokat Sandels tänker sig.

Men i övrigt är vi i stort sett eniga.

Däremot är jag inte riktigt ense med dr Liljeblad i alla stycken. Jag tror det är något fel i resonemanget, om man å ena sidan säger att det inte är likgiltigt när avskrivningarna göres och å andra sidan att det är likgiltigt när skatt betalas på varulagervärdet, om detta har stigit. Och jag är övertygad om att herr Sköld hade fel i det där sista. Det hade alldeles säkert mycket stor ekonomisk betydelse för många företag, att de tvingades göra en uppskrivning av varulagren efter 1955 års reform.

Men påståendet härom är inte förenligt med något annat påstående i fråga om värdet av de fria avskrivningarna än att vi också i dem hade en förmån för företagen, som motsvarades av en nackdel för det allmänna — om man nämligen räknar med att det allmänna utan uppoffrande av skatteintäkter försakade av avskrivningar genom någon form av monetär expansion skulle

kunnat få till stånd lika mycket investeringar som man finansierade genom skattekredit och dessutom erhålla skatt på de pengar som dessa investeringar gav i avkastning.

Slutligen vill jag säga, att det alltid är lika roligt att höra generaldirektör Olssons glada optimism och märka hans positiva attityd både när det gäller vad som bör göras och vad som kan göras i fråga om förbättringar. Jag är full av respekt för det sätt på vilket arbetsmarknadsstyrelsen arbetar, när det gäller att förbättra metoderna för investeringsfondsmedlens användning, och jag avvaktar med nästan lika stor spänning som generaldirektör Olsson själv den kommande redovisningen av resultaten från den senaste frisläppningen.

Vad jag i övrigt sagt rörande "timing" i åtgärderna för investeringsfondsmedlens användning får inte uppfattas som någon kritik mot dem som håller i skaftet. I stället får det tas som ett konstaterande av att det inte har varit någon lätt uppgift.

Sedan tror jag också det är en utomordentligt god sak att investeringsfondsmedlen har använts generellt och inte diskriminerande. De erfarenheter man där vunnit, och de ståndpunkter man i det avseendet har kommit fram till, tror jag är mycket värdefulla. Dem skall man ta vara på, när man i fortsättningen diskuterar frågan om användningen av skattevapnet för att bedriva s. k. strukturpolitik. Dessa erfarenheter är speciellt värdefulla, därför att de empiriskt visar skillnaderna i verkningsgrad och nytta i det som Neumark med sin terminologi kallar för interventionistisk skattepolitik och vad han kallar dirigistisk sådan. Den förra har kommit hit för att stanna, den senare tror jag att man både på arbetsmarknadsstyrelsen och ute bland allmänheten är tacksam för att slippa ifrån.

Ja, herr ordförande, med detta tror jag att jag sagt vad jag avsåg att säga här i kväll.

Tekn. dr Ragnar Liljeblad: Herr ordförande! Jag vill bara säga några ord med anledning av den lilla anmärkning professor Mutén riktade till mig.

Jag påpekade bara att frågorna om varulagervärderingen och avskrivningarna hänger ihop. Och jag konstaterar att vi båda är överens om att det var ett felaktigt resonemang som fördes i det anförande av herr Sköld, som jag citerade ett stycke ur, samt att de argument han kom med mot den fria avskrivningen var felaktiga. Jag sade vidare att avskrivningsrätten inte kan missbrukas, när reserven är så liten som jag nämnde.

Det som skiljer oss åt är frågan huruvida man kan säga att den kredit samhället ger genom en mera liberal avskrivning är räntefri eller inte. Där kan jag inte nu lägga fram bevis för min uppfattning, men jag skall lägga fram siffermässiga bevis senare, om professor Mutén så önskar. Jag hävdar med andra ord att det under rimliga förutsättningar alltid utgår en större eller mindre ränta på de krediter som där lämnas. Hur stor räntan blir beror på förutsättningarna, men ränta blir det alltid. Därför är påståendet att krediten är räntefri felaktigt!

Ordföranden: Eftersom ingen ytterligare talare tycks vilja ha ordet, ber jag att få tacka för alla inlägg som här gjorts och förklarar diskussionen avslutad.

Med det sätter vi också punkt för kvällens överläggningar, och jag förklarar detta sammanträde avslutat.